

*Як протидіяти
дискримінації
внутрішньо
переміщених осіб*

В умовах «гібридної» війни на Сході України та економічної кризи, стрімкої інфляції та падіння рівня життя, безробіття та росту інших соціальних проблем відбуваються активні процеси в суспільному середовищі.

Значна частина наших громадян виявляють активну громадянську позицію, допомагають воякам АТО та вимушеним переселенцям, спільно вирішують питання розвитку місцевих громад, працюють на краще майбутнє України. Втім, є й такі, хто зневірився у всьому, хто в усіх проблемах готовий звинувачувати будь-кого: уряд, американців, росіян або ж навіть переселенців, які «понаїхали».

На цьому тлі зростають та множаться ксенофобні настрої, виявом яких нерідко стає дискримінація найбільш вразливих верств суспільства, в тому числі й вимушено переміщених осіб. Яким, крім гострих питань, що стоять на порядку денному всіх українців, доводиться додатково потерпати від утисків — юридично встановлених (як, скажімо, жорсткі обмеження у пересуванні з окупованих територій та «нерезидентство» кримчан) та фактичних — неприйняття на роботу, відмови у наданні в оренду житла тощо.

Тобто, на практиці вимушені переселенці стикаються з проявами дискримінації.

Дискримінація — ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного

та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними (ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»).

Загальні принципи рівності та недискримінації встановлені Конституцією України.

Так, стаття 24 Основного Закону говорить: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

Аналогічні гарантії рівності та заборони дискримінації містяться й у низці нормативних актів міжнародного права, які в різні часи були ратифіковані Україною, ставши невід'ємною частиною національного законодавства.

Так, заборона дискримінації гарантується Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року (ратифікованою Україною 17.07.1997 р.), відповідно до ст. 14 якої «користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольо-

ру шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

При цьому Протокол № 12 до Конвенції (ратифікований Україною 09.02.2006 р.), розширює сферу дії заборони дискримінації на будь-яке право, що гарантується національним законодавством, навіть якщо таке право не передбачене Конвенцією. Статтею 1 цього Протоколу передбачено, що «здійснення будь-якого передбаченого законом права забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, наприклад за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

Основними законами, які спрямовані на захист від дискримінації в Україні є:

- ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;
- ЗУ «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків»;
- ЗУ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;
- ЗУ «Про зайнятість населення»;
- ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Відносини, до яких застосовується законодавство з протидії дискримінації:

- громадсько-політична діяльність;
- державна служба та служба в органах місцевого самоврядування;
- правосуддя;
- трудові відносини, у тому числі застосування роботодавцем принципу розумного пристосування;
- охорона здоров'я;
- освіта;
- соціальний захист;
- житлові відносини;
- доступ до товарів і послуг;
- на інші сфери суспільних відносин.

ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» встановлює такий перелік ознак, за якими заборонена дискримінація:

- раса;
- колір шкіри;
- політичні переконання;
- релігійні та інші переконання;
- стать;
- вік;
- інвалідність;
- етнічне походження;

- соціальне походження;
- громадянство;
- сімейний стан;
- майновий стан;
- місце проживання;
- мова;
- або інші ознаки.

Види дискримінації:

1. Пряма дискримінація — ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

2. Непряма дискримінація — ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

3. Утиск — небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої

особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери.

4. Підбурювання до дискримінації — вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та/або групи осіб за їх певними ознаками

5. Пособництво — будь-яка свідома допомога у вчиненні дій або бездіяльності, спрямованих на виникнення дискримінації;

Суб'єктами, наділеними повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації, є:

- Верховна Рада України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Кабінет Міністрів України;
- інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування;
- громадські організації, фізичні та юридичні особи.

Статтею 14 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» передбачено, що внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами і свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні.

Забороняється їх дискримінація при здійсненні ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони є внутрішньо переміщеними особами.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Особа, яка вважає, що стосовно неї виникла дискримінація, має право звернутися зі скаргою до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або до суду в порядку, визначеному законом.

Реалізація зазначеного права не може бути підставою для упередженого ставлення, а також не може спричиняти жодних негативних наслідків для особи, яка скористалася таким правом, та інших осіб.

Особа має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданих їй унаслідок дискримінації.

Порядок відшкодування матеріальної та моральної шкоди визначається Цивільним кодексом України та іншими законами.

Особа, винні в порушенні вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Нижче — поради від координаторів кампанії «Дискримінація обмежує. Протидій!»:

1. Не заплющувати очі.

Фіксуйте прояви дискримінації на мобільний чи диктофон та звертайтеся до правозахисників.

2. Не мовчати.

Повідомте особі/особам, які винні у дискримінації, про те, що їхня поведінка є неприпустимою та порушує чинне законодавство. Іноді люди дискримінують несвідомо, і проста розмова та пояснення можуть допомогти виправити ситуацію.

3. Діяти.

Отримати безкоштовну правову консультацію з питань запобігання та протидії дискримінації завжди можна у Чугуївській правозахисній групі.

Звернутися із відповідною скаргою на дискримінацію можна до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до суду.

Процедура звернення до Уповноваженого детально описана:

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини подаються у письмовій формі.

У зверненні слід зазначати:

1. Прізвище, ім'я та по батькові.
2. Поштовий індекс та адресу для надання відповіді.

3. Найменування органу державної влади, місцевого самоврядування чи посадової особи, які порушили Ваші права.
4. У чому конкретно полягає суть порушення Ваших прав.
5. Коли або в який строк допущено порушення Ваших прав.
6. Яких заходів Ви вживали для поновлення Ваших прав; до яких органів чи посадових осіб зверталися (додати копії їхніх відповідей).
7. Чи зверталися Ви за захистом порушених прав до суду?
8. Суть Вашого прохання, звернення.
9. Дату та власноручний підпис.
10. У разі звернення в інтересах третіх осіб потрібно надавати копії документів, що посвідчують повноваження на представництво їхніх інтересів.
11. Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини слід надсилати письмово за адресою: вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, Лутковській Валерії Володимирівні.
12. Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини можна надсилати й електронною поштою:
hotline@ombudsman.gov.ua

Увага!

Звернення електронною поштою слід оформляти згідно з правилами оформлення письмового звернення (за винятком вимоги щодо підпису).

Увага!

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не може розглядати направлені на електронну адресу звернення, які надіслані у вигляді додатку до електронного листа. У такому випадку заявнику необхідно буде з'явитись до Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та підписати таке звернення.

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини може бути прийнято в письмовому вигляді під час особистого прийому у приймальні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Графік роботи громадської приймальні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини:

Пн.–Чт.: 9.30–17.30 / Пт.: 9.30–16.45

Перерва: 13.00–14.00

Сб.–Нед. — вихідний

Буклет видано в рамках ініціативи «Підвищення обізнаності вимушено переміщених осіб щодо захисту від дискримінації, налагодження діалогу між внутрішньо переміщеними особами, роботодавцями та місцевою владою», що реалізовувався Чугуївською правозахисною групою в межах проекту «Досягнення рівності: спільний підхід для покращення стану рівності та недискримінації», за фінансової підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження», у співпраці з ГО «Центр соціальна дія» та Коаліцією з протидії дискримінації в Україні.

Розбір конкретних ситуацій потребує консультацій з фахівцем в галузі права.

**Міський районна громадська організація
«Чугуївська правозахисна група»:**

**вул. Р. Люксембург, 16-а, м. Чугуїв.
Тел.: 097-179-38-22, chpg@ukr.net**

Наклад 400 прим.

Надруковано в друкарні ФОП Тимченко М. Г.
Тел.: (057) 728 10 22, (057) 728 10 44